

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2024/ 2. szám

VARGA BENCE

Az államhatár változó szerepének hatása a magyar–szlovák
határregiónok társadalmi és gazdasági folyamataira

ACKERMANN TAMÁS

Értékváltozás a rendszerváltás után:

Az 1961–1972-es korosztály politikai és társadalmi nézetei két időmetszetben

SIPOSNÉ NÁNDORI ESZTER – ZSIDÓ KINGA EMESE

Az életszínvonal alakulása Erdélyben a XXI. század válságai idején –
összehasonlítás az anyaországgal

NAGY ZSOLT

Fenntarthatóság, tájökölógiai szemlélet, gyakorlat:

a (paraszt)kertek múzeumi reprezentációjának, hasznosításának lehetőségei
és skanzenbeli rekonstruálásának kihívásai (magyarországi és erdélyi példák)

SZABÓ ESZTER IDA

Művészet és identitás Kárpátalján a kulturális emlékezet tükrében

SIMON MAGDOLNA

Helyettes döntéshozataltól az önrendelkezésig

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2024/ 2. szám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2024/ 2. szám

Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Budapest, 2024

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2024/ 2. szám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztókai Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Bern Andrea, Borbándi Erik

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2024, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

TANULMÁNYOK	6
Varga Bence Az államhatár változó szerepének hatása a magyar–szlovák határrégiók társadalmi és gazdasági folyamataira	6
Ackermann Tamás Értékváltozás a rendszerváltás után: Az 1961–1972-es korosztály politikai és társadalmi nézetei két időmetszetben	25
Siposné Nándori Eszter – Zsidó Kinga Emese Az életszínvonal alakulása Erdélyben a XXI. század válságai idején – összehasonlítás az anyaországgal	37
Nagy Zsolt Fenntarthatóság, tájökölógiai szemlélet, gyakorlat: a (paraszt)kertek múzeumi reprezentációjának, hasznosításának lehetőségei és skanzenbeli rekonstruálásának kihívásai (magyarországi és erdélyi példák)	57
Szabó Eszter Ida Művészet és identitás Kárpátalján a kulturális emlékezet tükrében	80
Simon Magdolna Helyettes döntéshozataltól az önrendelkezésig	99
ABSZTRAKTOK	109

Siposné Nándori Eszter – Zsidó Kinga Emese

Miskolci Egyetem

Marosvásárhelyi „G.E. Palade” Orvosi Gyógyszerészeti, Tudomány- és Technológiai Egyetem

Az életszínvonal alakulása Erdélyben a XXI. század válságai idején –

összehasonlítás az anyaországgal

Kárpát-haza Szemle, 2024 (2), pp. 37–56, 110–111.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2024.2.03

Az életszínvonal alakulása Erdélyben a XXI. század válságai idején – összehasonlítás az anyaországgal

A XXI. századra jellemzővé vált, hogy egyre több a váratlan helyzet, az előre nem látható esemény és a bizonytalanság. Ezekhez a társadalom egy része képes alkalmazkodni, viszont a többség számára kihívást jelent megbirkózni a váratlan helyzetekkel, nem tudnak rájuk reziliensen reagálni. Sokan elszegényednek, vagy elveszítik a munkájukat, romlik az életszínvonaluk. Kutatásunk arra keresi a választ, hogy az elmúlt bő 20 év legnagyobb bizonytalanságot eredményező válságai alatt hogyan alakult az életszínvonal. Kutatásunkban Erdélyre koncentrálunk, és az elemzés eredményeit összehasonlítjuk a magyarországi adatokkal. Munkánk során elsősorban a 2008-as gazdasági válságra és a COVID19-világjárvány okozta gazdasági és társadalmi sokkra koncentrálunk. Elemzésünkben megvizsgáljuk az életszínvonalat mérő mutatók alakulását Erdélyben és Magyarországon a válságok idején. Ahol az adatok lehetővé teszik, ott statisztikai módszerekkel is összehasonlítjuk a két vizsgált területi egységet a válságokat követő években, hogy az esetleges szignifikáns eltéréseket feltárjuk. A kutatás eredményeként megállapítjuk, hogy Erdélyhez képest Magyarország általában előnyösebb gazdasági és társadalmi pozícióban van (gazdasági teljesítmény, szegénység, egyenlőtlenség vonatkozásában), viszont a válságok gyakran jobban megviselik.

Kulcsszavak: válság, életszínvonal, egy főre jutó GDP, szegénység, jövedelemegyenlőtlenség, munkaerőpiac, Erdély, Magyarország JEL: I30

Living standard in Transylvania during the crises of the 21st century – a comparison with Hungary

A definite feature of the 21st century is the increase of unexpected situations, unforeseen events, and uncertainty. While some members of society are able to adapt to these situations, the majority struggle with managing unexpected situations and developing resilience. As a result, a number of individuals fall to poverty, or lose their jobs; their living standards deteriorate. Our research seeks the answer to how the standard of living changed during the most uncertain crises of the past 20 years. In our research, we concentrate on Transylvania, and during our analysis, we also draw comparisons with Hungary. Our primary focus is on the 2008 financial crisis and the economic and social shock resulting from the COVID-19 pandemic. In our analysis, we examine the development of indicators measuring the standard of living in Transylvania and Hungary during the crises. Where the data allowed, we also used statistical methods to compare the two investigated areas in the years following the crises in order to reveal any significant differences. We found that compared to Transylvania, Hungary was generally in a more advantageous economic and social position (in terms of economic performance, poverty, and inequality), but crises often took a greater toll.

Keywords: crisis, standard of living, GDP per capita, poverty, income inequality, labour market, Transylvania, Hungary JEL: I30

SIPOSNÉ NÁNDORI ESZTER – ZSIDÓ KINGA EMESE

Az életszínvonal alakulása Erdélyben a XXI. század válságai idején – összehasonlítás Magyarországgal

1. Bevezető

Bizonytalanság, váratlan helyzetek, előreláthatatlan események, instabilitás, hiány. Ezekkel a szavakkal jellemezhetjük napjainkat. Joggal lett közhely mára az a tény, hogy az egyetlen dolog, ami állandó az életünkben, az a változás. Mindez a változás és bizonytalanság jelen van úgy személyes, mint társadalmi, gazdasági és politikai életünkben egyaránt. A folyamatos alkalmazkodás, a gyors reagálás, a döntéshozatal nélkülözhetetlen ezekben a helyzetekben. Családi életünk, de a gazdasági társaságok, intézmények és különböző egyéb szervezetek fennmaradása is nagy mértékben függ a gyors és minél jobb, hatékonyabb alkalmazkodástól, vagyis attól, hogy milyen mértékben tudunk reziliensen reagálni a változásokra (SZABÓ 2017).

A szakirodalom joggal tanulmányozza a különböző válságok hatására megjelenő helyzeteket és azok következményeit, hogy minél jobban megismerjük ezek lefolyását, valamint, hogy hasonló helyzetekben minél hatékonyabban és gyorsabban reagálhassanak a gazdasági társaságok, az intézmények és a hatóságok (LAI ET.AL, 2022; Fernandez et al., 2022; ZHENG ET AL., 2022; Anghelache et al., 2022).

Az elmúlt két évtizedben Európának, ugyanúgy, mint a világ többi részének, szembe kellett néznie több válsággal is. Ilyen volt például a 2008-as pénzügyi válság, a főleg Európát érintő 2015-ös bevándorlási hullám, és a 2019 decemberében Kinából induló COVID19-világjárvány okozta társadalmi-gazdasági válság.

Cikkünk elsősorban a 2008-as pénzügyi, valamint a COVID19-es egészségügyi válság hatásait tanulmányozza. Kutatásunkban Erdélyt és Magyarországot vizsgáljuk. Ennek a két területi egységnek az összehasonlítása azért fontos és releváns, mert a fejlődésük hasonlóan alakult az 1990-es években, amikor Magyarországon és Romániában is egy kiegyensúlyozatlan, erősen polarizált fejlődés indult meg. (Benedek 2021a). 2020-ra azonban Romániában a hagyományos centrum–periféria térszerkezet átalakult és az erdélyi régiók a GDP-alapú fejlettség tekintetében megelőzték a kelet-magyarországi régiókat (BENEDEK 2021b). Joggal merült fel a kérdés már Benedek (2021b; 2024) kutatásában is, hogy ez a gazdasági fejlődés hogyan jelenik meg az életszínvonal alakulásában. Jelen kutatásunkban erre keressük a választ, valamint arra, hogy az életszínvonal alakulásában milyen szerepet játszottak az elmúlt húsz év válságai.

Tanulmányunk a válságok fogalmi keretének áttekintésével kezdődik, majd áttekintjük Erdély és Magyarország gazdasági és társadalmi helyzetének alakulását. Ezt követően megvizsgáljuk, hogy korábbi kutatások a válságoknak az életszínvonalra gyakorolt hatását vizsgálva milyen eredményre jutottak. Ezek részben európai, részben fejlődő országokra vonatkozó kutatások. Az empirikus elemzés során Erdély és Magyarország vonatkozásában vizsgáljuk meg a válságok idején az életszínvonal alakulását. Végezetül a két vizsgált területi egységre vonatkozó eredmények összehasonlításával következtetéseket fogalmazunk meg.

2. Válságok és azok hatása az életszínvonalra

2.1. Válságok fogalma

A válság fogalmát a szakirodalom legtöbbször az alábbi fogalmakkal azonosítja: bizonytalanság, váratlan-, előreláthatatlan események, instabilitás, stb.

A válság mint fogalom, valamilyen – általában negatív – gazdasági, egészségügyi, politikai vagy oktatási helyzetben bekövetkezett változásra utal (MINATI 2018; KARABAG 2020; SEIDMANN ET AL. 2007) szerint a válságot a zavarral, a diszfunkcionalitással, a rendellenességgel, a bizonytalansággal lehet jellemezni. Ugyancsak a bizonytalansággal, az instabilitással jellemzi a válságokat Veschi (2020) is. A válság egy másik megközelítése a politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági környezetre, rendszerre gyakorolt fenyegetettség (SUTHERLAND, 2017), melynek következtében azonnali, sürgős intézkedések bevezetése szükséges (SPECTOR, 2020).

2.2. A válságok hatásának általános mérése

A különböző válságok (egészségügyi, gazdasági, természeti, terrorizmus stb.) hatásának mérését a szakirodalom úgy gazdasági, mint társadalmi szempontból is értékeli. A válságok gazdaságra mért hatását többnyire a bruttó hazai termék (Gross Domestic Product - GDP) változásával, a gazdasági növekedés, illetve csökkenés révén értékeli (JOHNSON és MUELLER, 2002; McKIBBIN és SIDORENKO, 2006; VIBOUD ET AL., 2016; WANG és JOLLY, 2004; KEOGH-BROWN és SMITH, 2008), a szociális-társadalmi hatásokat pedig a szegénységgel, a kirekesztettséggel, a háztartások jövedelmi helyzetével, a szociális hálót jellemző mutatókkal (NOVO-CORTI ET AL., 2019; PETRAKOS ET AL., 2023).

A két vizsgált válság között azok életszínvonalra gyakorolt hatását tekintve több eltérést is azonosíthatunk a szakirodalom alapján. Egyrészt a 2008-as globális pénzügyi válságot követően megnőtt a válságok iránti reziliencia, így a járvány okozta válságból való kilábalás gyorsabban bekövetkezhetett (BENCZÜR és KÓNYA 2022). Másrészt a 2008-as válság elsősorban a gazdaságra és a népesség életszínvonalára hatott, miközben a COVID-19 járvány a gazdaságra és a

lakosság szabad mozgására, vagyis a turizmusra fejtett ki hatást. (FEKETE-FÁBIÁN és JÁNOSI 2022).

2.3. Az életszínvonal dimenziói

Az életszínvonal dimenziói és annak mérése komplex és vitatott téma a szakirodalomban. Mindenki által elfogadott tény és jog az állampolgárok alapvető (méltányos) életszínvonalhoz való joga. Úgy Románia, mint Magyarország Alkotánya elismeri ezt a jogot. Románia Alkotmánya (47. cikkely) előírja, hogy az állam kötelessége biztosítani az állampolgárok számára egy tisztességes, méltányos életszínvonalat, továbbá az állampolgároknak joguk van nyugdíjra, fizetett szülési szabadságra, állami egészségügyi intézményekben nyújtott orvosi segítségre, munkanélküli segélyre és a törvény által biztosított egyéb állami vagy magán társadalombiztosítási formákra. Magyarország Alaptörvényének 19. cikke foglalkozik az alapvető életszínvonal biztosításának a kérdésével: az állam feladata, hogy minden magyar állampolgár számára garantálja az alapvető megélhetési lehetőségeket, például a nyugdíjrendszeren, a betegellátáson és más szociális juttatásokon keresztül.

Ezekből az előírásokból kiindulva az életszínvonal tanulmányozásában egyik legfontosabb szempont a gazdasági, pénzügyi szempont, amit a rendelkezésre álló jövedelmekkel, valamint az egy főre jutó bruttó hazai termék tanulmányozásával lehet vizsgálni (BOLDUREANU ET AL., 2013; IOAN ET AL., 2024).

A Romániai Statisztikai Hivatal a romániai lakosság életszínvonalának tanulmányozására a rendelkezésre álló jövedelmeket, a költségek (fogyasztás) összetételét, valamint a tartós cikkek vásárlását tanulmányozta (Romániai Statisztikai Hivatal kiadványa, 2023).

Az életszínvonal definiálásával nemcsak jogászok, közgazdászok, hanem szociológusok és pszichológusok is foglalkoznak (Birciakova et al., 2015). Már a múlt század elején végeztek kutatásokat az életszínvonal mérésére és definiálására, azonban máig nem létezik egyetlen, mindenki által elfogadott definíciója. Akkor egyesek fogyasztási oldalról, míg mások az elégedettség mértéke felől közelítették meg. Williams (1935) definícióját, miszerint az életszínvonal az ideális fogyasztás szintjét fejezi ki, széles körben fogadták el. Bennett (1937) már felvetette, hogy az életszínvonal

egy komplex fogalom és ezért nehezen számszerűsíthető, de még a XX. század végén is sokan (mint a VILÁGBANK 1996, MICKLEWRIGHT és NAGY 1998) a jövedelmekkel vagy a kiadásokkal mérték azt.

Napjainkra az életszínvonal értelmezése kitért a monetáris tényezők mellett egyéb tényezőket is figyelembe vesznek a meghatározásokor. A Cambridge angol szótár (2021) szerint az életszínvonal a jövedelemnek, a komfortfokozatnak és az elérhető szolgáltatásoknak a szintje, ami általában a társadalomra vagy egy földrajzi helyre vonatkozik, nem pedig egyénekre. Általában olyan gazdasági, társadalmi, politikai és környezeti tényezők határozzák meg, amelyek az egyének számára külső adottságként jelennek meg.

Az életszínvonal legáltalánosabban elfogadott indikátora az egy főre jutó GDP. Számos közgazdász tekinti ennek növelését a legfontosabb célnak, míg mások (mint KRUGMAN és WELLS 2012) úgy vélekednek, hogy ennek növelése nem lehet a politikai döntések alapja, mivel nem a jólétet méri. Bár a GDP jól méri a termelékenységet, az életszínvonalat ezen kívül más tényezők is befolyásolják.

Az életszínvonal vizsgálatánál a kutatók számos más összetevőt figyelembe vesznek, elsősorban környezeti és társadalmi indikátorokat (BIRCIKOVA ET AL., 2015). Corlett et al. (2018) az életszínvonal vizsgálatakor a jövedelemszintet, az inflációt, a jövedelmek elosztását, az egyenlőtlenségek alakulását, a foglalkoztatás és a népesedés alakulását, a lakhatási körülményeket veszik figyelembe. Birciakova et al. (2015) pedig a népességszámot, a népsűrűséget, az egészségügyet és az oktatási kiadásokat. Paraşciuc és Movilă (2019) a Moldovai Köztársaság népességének életszínvonalának tanulmányozásához a következő mutatószámokat használták: rendelkezésre álló jövedelmek, háztartások fogyasztása, lakhatási feltételek, munkakörülmények, népesség iskolázottsági szintje, valamint egészségügyi állapot. Ezeket a mutatókat, változásuk, illetve összetételük alapján elemezték. Megszületett egy Kárpát-medencei összehasonlító vizsgálatra alkalmas életminőség-konceptió is (CSATA ET AL., 2021).

2.4. A válságok hatása az életszínvonalra

A 2008-as pénzügyi válság hatásait számos kutató vizsgálta. Holtmann (2018) a válság életszínvonalra

gyakorolt hatásának elemzésekor az életszínvonalat az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számított GDP-vel mérte. Patxot et al. (2015) hasonló tárgyú kutatásukban a fogyasztás és a munkajövedelem közötti különbséget használták az életszínvonal alakulásának mérésére.

A COVID19-járványnak a jövedelemszintre és a jólétre gyakorolt hatásáról széleskörű szakirodalom áll rendelkezésre (például BIDZAN-BLUMA ET AL., 2020; VAN DER WEELE ET AL., 2021; STEIBER ET AL., 2022; prognózisként: NSKI, 2020), azonban az életszínvonalra gyakorolt hatását kevesen kutatták. EGGER ET AL. (2021) alacsony és közepes jövedelmű országokat vizsgálva egy 30.000 fős véletlen mintát vettek és a felmérésben résztvevőket telefonon kérdezték meg. Kutatásukban az életszínvonalnak az alábbi dimenzióit vizsgálták: jövedelemszint, foglalkoztatás, piacokhoz való hozzáférés, egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés, alultápláltság, szociális segélyekre való jogosultság. GREY ET AL. (2020) ezzel szemben az életszínvonalat szubjektíven értelmezték és primer adatgyűjtésük során a mintába került személyektől azt kérdezték, hogy hogyan változott a válság kezdete óta az életszínvonaluk. Négyféle válaszlehetőség közül választhattak (sokat romlott, valamelyest romlott, változatlan maradt, jobb lett).

Számtalan kutatás foglalkozott a 2008-ban kirobbant gazdasági válságnak a munkaerőpiacra gyakorolt hatásával. Somarriba Arechavala (2015) az Európai Unió országait vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a legtöbb tagországban szignifikánsan csökkent a foglalkoztatás szintje. Kutatását 2007-re és 2011-re vonatkozó Eurostat adatok felhasználásával végezte. Motellón és López-Bazo (2015) hasonló kutatást végeztek Spanyolországban a Spanish Labor Force Survey 2008-as, 2009-es és 2012-es adatainak felhasználásával. Egger et al. (2021) alacsony és közepes jövedelmű országokban vizsgálták ezt a hatást és a foglalkoztatási szint csökkenését tapasztalták a járvány Úidején. Marcuta et al. (2013) Románia munkaerőpiacát vizsgálva arra a megállapításra jutottak, hogy Romániában a foglalkoztatási ráta még az uniós átlagnál is nagyobb mértékben esett vissza. 2010-ben különösen alacsony foglalkoztatási rátát regisztráltak a nők és az idősek körében.

A pandémia negatív munkaerőpiaci hatását szintén számos kutatás feltárta. Cristescu és Mercan (2021)

részletes tanulmányt készített a COVID19 egészségügyi válság romániai munkaerőre és életszínvonalra gyakorolt hatásáról. A járvány megfékezésére hozott intézkedések (mint például a szállodai szolgáltatások 100%-os beszüntetése, az autógyártási-, és szállítmányozási tevékenységek ideiglenes szüneteltetése, ami technikai munkanélküliséghez vezetett, (ELGIN, BASBUG és YALAMAN, 2020) közvetlen hatást gyakoroltak a munkaerőre, pontosabban kereset- és jövedelemkiesést okozva negatívan befolyásolták az életszínvonal alakulását. Cristescu és Mercan (2021) a válságok életszínvonalra gyakorolt hatásainak vizsgálatára a következő mutatókat használták: egy főre eső átlagos nettó fizetés (illetve ennek százalékos változása), a háztartások havi kiadásai (költségei), és a munkanélküliek száma. Kutatásunk másik vizsgált országában, Magyarországon mindkét válság rontotta a foglalkoztatási mutatókat, azonban Benczúr – Kónya (2022) megállapításaival összhangban Fekete-Fábián és Jánosi (2022) is úgy találta, hogy a 2008-as válság munkaerőpiaci hatása mértékében és időszakában is jelentősebb volt, mint a COVID-járvány hatása.

A válságok a szegénységre is jelentős hatást gyakorolnak, ugyanis az életszínvonal visszaesése a leginkább sérülékeny rétegek körében volt a legjelentősebb. Habib et al. (2010) a 2008-ban kezdődött válság hatásait tanulmányozta néhány olyan fejlődő országban, mint Banglades, Mexikó és a Fülöp-szigetek. Arra a következtetésre jutottak, hogy a gazdasági válság nemcsak a szegények arányát, hanem a szegénység mélységét is szignifikánsan megnövelte. Hasonló vizsgálatokat folytatott Duiella és Turrini (2014) az Európai Unió országaiban. Megállapították, hogy a relatív szegénység kevésbé függ a gazdaság ingadozásaitól, azt inkább az egyenlőtlenségek alakulása befolyásolja. Petrakos et al. (2023) Görögországban vizsgálta nemcsak a 2008-as gazdasági válságnak, hanem a COVID19-járványnak is a hatását a szegénység alakulására. Kutatásukban arra a következtetésre jutottak, hogy a válságok éveiben az egyenlőtlenség és a relatív szegénység emelkedett. A szegénység mérésére Anghelache és társai (2006), a szegénységi küszöb mérőszámait használja: szegénységi ráta (ami a szegénység küszöbén élők száma és a népesség számának aránya), jövedelemhiány (azon, összeg ami hiányzik a szegénységi küszöb eléréséhez), szegénység mélysége, szegénységi súlyosság, SEN index

(szegénységi ráta, jövedelem hiány index és GINI együttható alapján meghatározva) valamint többdimenziós elemzés esetére a „Totally Fuzzy and Relative” módszert ajánlja.

A válságok az egészségi állapotra is kihatnak. Különösen igaz ez a járványok okozta válságokra. Ebben a tekintetben is megfigyelhető, hogy a hatás mértéke nem azonos a társadalom különböző rétegeire. Az alacsonyabb jövedelmű népesség ugyanis jobban ki van téve a megfertőződés kockázatának és a súlyosabb szövődmények veszélyének. Ennek okát Whitehead et al. (2021) abban látták, hogy a szegényebb rétegek által végzett fizikai munkát sok esetben a karantén idején sem lehetett otthonról végezni, valamint már a járvány előtt is jellemzően több betegségben szenvedő szegényebb rétegeknel nagyobb a valószínűsége komolyabb szövődmények kialakulásának.

3. Erdély és Magyarország gazdasági és társadalmi helyzetének bemutatása

3.1. Általános történelmi, földrajzi, gazdasági és társadalmi jellemzők

Erdély és Magyarország a közép-kelet-európai térségben helyezkedik el, nagyságukat és népességüket tekintve hasonló helyzetet mutatnak. Erdély Románia egyik fontos régiója, szomszédos Magyarország keleti részével.

Történelmileg szoros kapcsolat fűzi Erdélyt Magyarországhoz: a 11–16 században Erdély a Magyar Királyság része volt, majd 1541–1690 között önálló fejedelemség, 1867-ig a Habsburg-birodalom része, majd a kiegyezés után Erdély teljes mértékben Magyarország részévé vált. Az első világháború után Erdély Románia részévé lett, amit egy rövid ideig tartó visszacsatolás követett 1940-ben, de a második világháború végére ismét Romániához csatolták. Demokratikus ország, térség mindkét általunk vizsgált terület. A második világháború után szovjet befolyás alá kerültek, de az 1989–1990-es években megszületett rendszerváltás véget vetett a kommunizmusnak.

Míg Magyarország fejlettebb ipari és gazdasági bázissal rendelkezik, Erdély a mezőgazdasági és bányászat

terén erősebb, de az etnikai sokszínűség és az alacsonyabb jövedelmek is különbségeket eredményeznek. Turizmus szempontjából úgy Erdély, mint Magyarország vonzó és látogatott célpont.

Mindketten az Európai Unió tagjai (Erdély, Románia által), Magyarország 2004. május 1-jén, míg Románia (tehát Erdély is) 2007. január 1-jén csatlakozott. Közös problémát jelentett, és pillanatnyilag is jelent a szabad munkaerőáramlás lehetősége révén a munkaerő kivándorlása más uniós országokba.

3.2. Erdély és Magyarország gazdasági és társadalmi helyzete napjainkban

Erdély területe 103 600 km², népessége kb. 6,5 millió fő, Magyarország földrajzi területe 93 000 km², népessége 9,5 millió fő. Földrajzi szempontból Erdély Románia nyugati-középső részén terül el, 3 régiót (Északnyugati régió, Közép régió, Nyugati régió), illetve 16 megyét foglal magában (Krassó-Szörény, Temes, Hunyad, Arad megye a Nyugat-romániai régióban; Beszterce-Naszód, Bihar, Kolozs, Máramaros, Szatmár, Szilágy megye az Észak-nyugati régióban; Brassó, Fehér, Hargita, Kovászna, Maros és Szeben megye a Közép régióban).

Az erdélyi egy főre jutó GDP értéke 12.600 euró (2021), míg a magyarországi egy főre jutó GDP értéke 15.800 euró volt (ugyancsak 2021-ben).¹

A mutató alakulása az elmúlt 20 évben (1. ábra, lásd következő oldal) hasonló tendenciát mutat (ami igazodik az uniós átlaghoz is): folyamatos növekedés egy kis visszaeséssel úgy a 2008-as pénzügyi válság, mint a 2020-as egészségügyi válság idején. Az európai uniós átlaghoz képest úgy Erdély, mint Magyarország is jelentősen alacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkezik, Erdély Magyarországhoz képest is kisebb értékeket mutat.

Egy 2018-as nagymintás összehasonlító társadalomtudományi felmérés szerint a legmagasabb értéket a magyarországi személyi és háztartási jövedelmek mutatták, és ezt követték a romániai átlagértékek, majd az erdélyi magyarság értékei (CSATA ET AL., 2021). Korábbi nagymintás társadalomtudományi felmérések eredményeivel összevetve a 2010-es években csökkent

a különbség a két ország jövedelmi értékei között, valamint az erdélyi magyar és a magyarországi értékek között (PÉTI ET AL., 2021). Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az erdélyi magyarság jövedelmi tendenciái nem feltétlen egyeznek meg az erdélyi népességmintával, kimutatható a lemaradás (CSATA ET AL., 2020).

Népesség tekintetében, mindkét térségben jelentős változások következtek be az elmúlt két évtized alatt (2. ábra, lásd következő oldal): Erdély összlakossága 7 221 733 főről (2002) lecsökkent 6 461 781 főre (2021), ami több mint 10%-os csökkenést jelent, hasonlóképpen Magyarországon is, ahol a 2001-es 10 198 315 fős lakosság 2022-re lecsökkent 9 603 634 főre (majdnem 6%-os csökkenés).

4. Alkalmazott módszertan

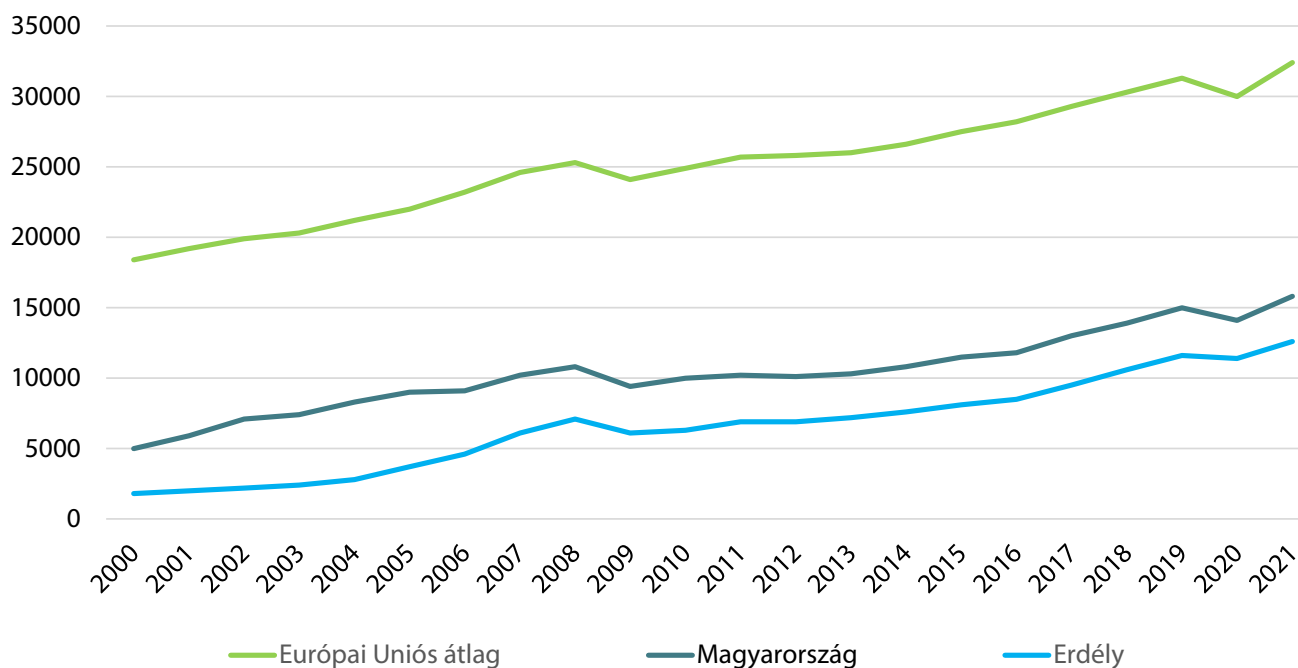
Mivel a legtöbb életszínvonalat elemző kutató (lásd HOLTSMANN 2018, BOLDUREANU ET AL., 2013; IOAN ET AL., 2024, KRUGMAN és WELLS 2012) vizsgálja az egy főre jutó GDP-t, így ezt a dimenziót mi is figyelembe vesszük a számításaink során. Az életszínvonal többi dimenziójának meghatározásához Egger et al. (2021) kutatását vesszük alapul, adaptálva a kutatásukban használt indikátorokat az általunk vizsgált fejlett országokra. A kutatásukban szereplő jövedelemszint-indikátort mi is vizsgáljuk. A foglalkoztatási helyzetet a munkanélküliségi rátával jellemezzük. Az általuk alkalmazott alultápláltság és szociális segélyekre való jogosultság indikátorok a szegénység mérőszámai. Az általunk vizsgált országokban a szegénység mérésére leginkább az AROPE (At Risk Of Poverty or Social Exclusion), a szegénységi ráta és az egyenlőtlenség mérőszámaként az S80/S20 indikátorokat használják, így mi is ezeket alkalmazzuk. Az AROPE mutató alanyai azon személyek, akik az alábbi helyzetek valamelyikében vannak:

1. a szegénységi küszöb alatti jövedelemmel rendelkeznek,
2. súlyos anyagi és szociális nélkülözésben élnek,
3. nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élnek.

A jövedelmi ötödök aránya mutató (S80-S20) a jövedelemeloszlás egyenlőtlenségének egyik legjellemzőbb mutatója, megadja az ekvivalens jövedelmek eloszlásában a felső és az alsó jövedelmi ötöd

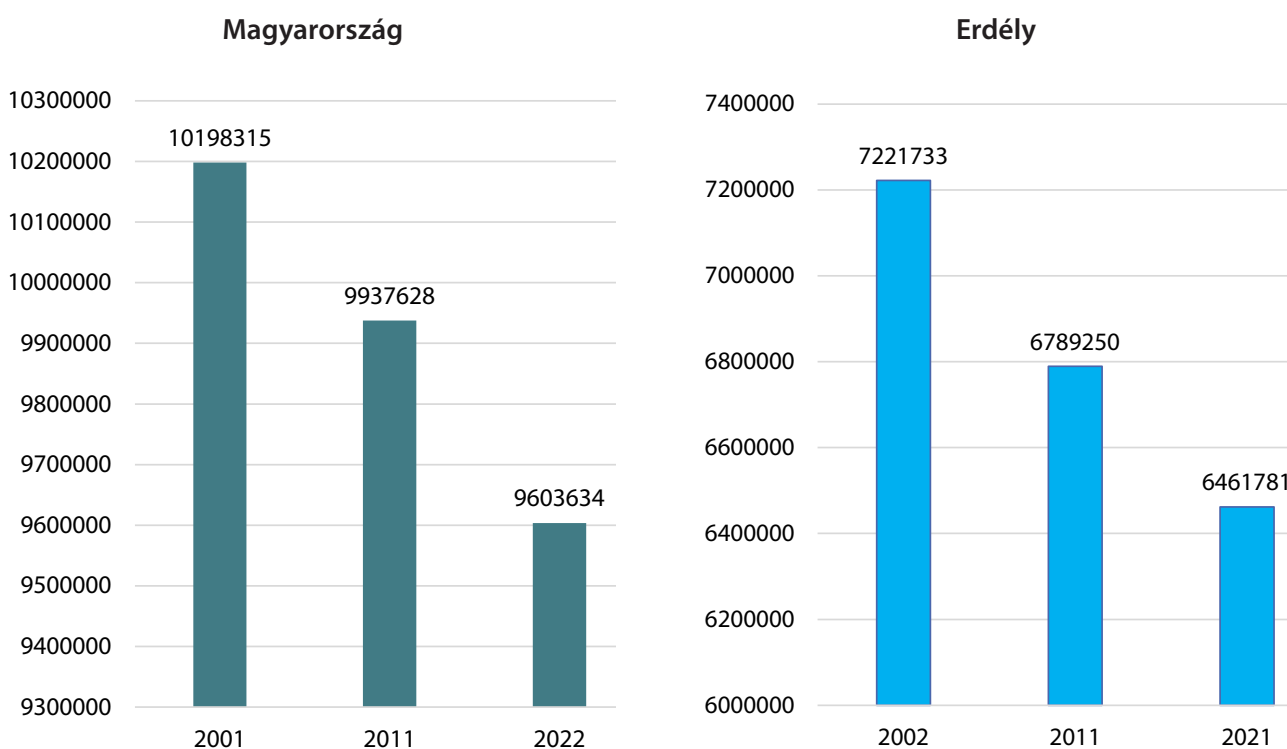
¹ Eurostat 2021. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/S00005/default/table>

1. ábra:
Az egy főre jutó GDP (Euró)

Forrás: saját szerkesztés Eurostat adatbázis adatai alapján

2. ábra:
Erdély és Magyarország népességének alakulása az elmúlt 20 évben

Forrás: saját elemzés és szerkesztés a 2021-es romániai, valamint a 2022-es magyarországi népszámlálási adatok alapján

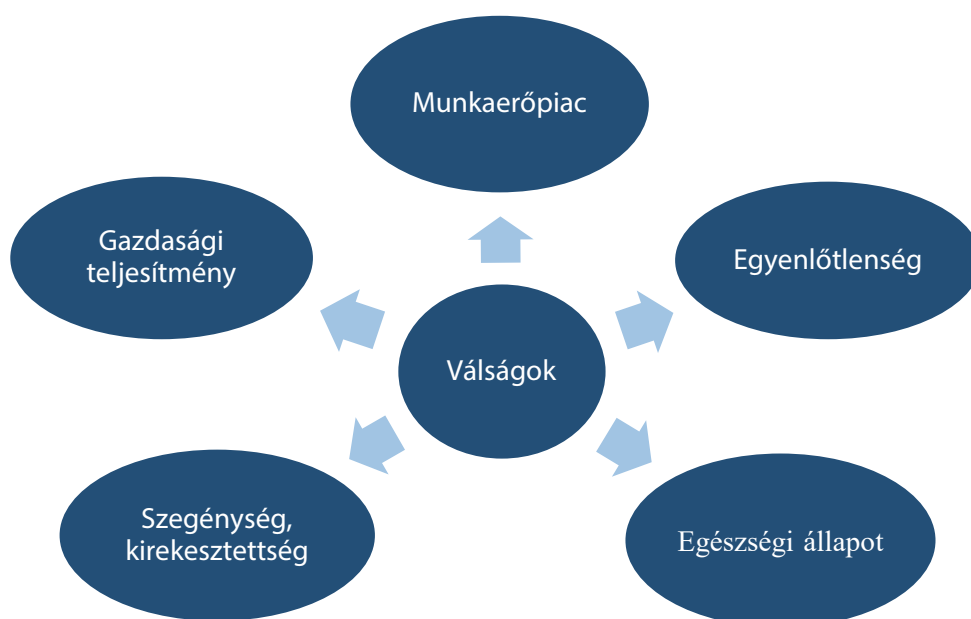
jövedelmeinek hányadosát (KSH). A magasabb érték nagyobb egyenlőtlenséget jelez.

Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés helyett mi a százezer lakosra jutó kórházi ágyak számát és a gyermekhalandóság arányát használjuk az egészségügyi helyzet leírására. Az életszínvonalnak az általunk felhasznált és vizsgált dimenzióit a 3. ábra foglalja össze.

Erdély és Magyarország összehasonlítását szekunder adatok statisztikai elemzésével végezzük. A válságok idején az életszínvonal alakulásának vizsgálatához az életszínvonal dimenzióit leíró indikátorokat az adatok forrásaival együtt az 1. táblázat tartalmazza.

Az elemzéshez felhasználtuk az Eurostat, a Központi Statisztikai Hivatal, valamint a National Institute of

3. ábra:
A válságok hatása az életszínvonal komponenseire

Forrás: : saját szerkesztés

1. táblázat:
Az életszínvonal dimenzióit leíró indikátorok és az adatok forrása

Sorszám	Életszínvonal dimenziója	Alkalmazott indikátor	Adatok forrása
1.	Jövedelem	Egy főre jutó átlagos havi jövedelem	Romániai és Magyarországi Statisztikai Hivatal
2.	Gazdasági teljesítmény	Egy főre jutó GDP	Eurostat
3.	Szegénység, kirekesztettség, egyenlőtlenség	AROE Szegénységi ráta Jövedelmi ötödök aránya (S80/S20)	Romániai és Magyarországi Statisztikai Hivatal
4.	Munkaerőpiac	Munkanélküliségi ráta	Romániai és Magyarországi Statisztikai Hivatal
5.	Egészségi állapot	Százezer lakosra jutó kórházi ágyak száma Gyermekhalandóság	Eurostat

Forrás: Eurostat alapján a szerző saját szerkesztése

Statistics of Romania (NISR) adatait. Az életszínvonal dimenzióit leíró legtöbb adat regionális (NUTS 2-es) szinten érhető el. Ezek esetében a statisztikai összehasonlításhoz nem áll rendelkezésre elegendő adat (mivel Magyarországon csupán nyolc NUTS2-es régió található), ezért itt a leíró statisztika eszközeivel hasonlítottuk össze a két vizsgált területi egységet.

Az egy főre jutó GDP esetén megyei (NUTS 3-as szintű) adatok is rendelkezésre állnak. Ez esetben lehetőség van Erdély és Magyarország összehasonlítására statisztikai módszerekkel. Ehhez F próbát (a szórások összehasonlítására) és t próbát (az átlagok összehasonlítására) használtunk. Mivel az ilyen próbák esetén fontos a megfelelő elemszám, mindenképp szükség van megyei szintű adatokra ahhoz, hogy a statisztikai összehasonlíthatóság biztosított legyen.

5. A válságok hatása az életszínvonalra Erdélyben és Magyarországon – elemzés

5.1. Jövedelmek alakulása a válságok idején

A válságok közvetlen hatást gyakorolnak a jövedelmek szintjére, és ezáltal az életszínvonalra is. Tanul-

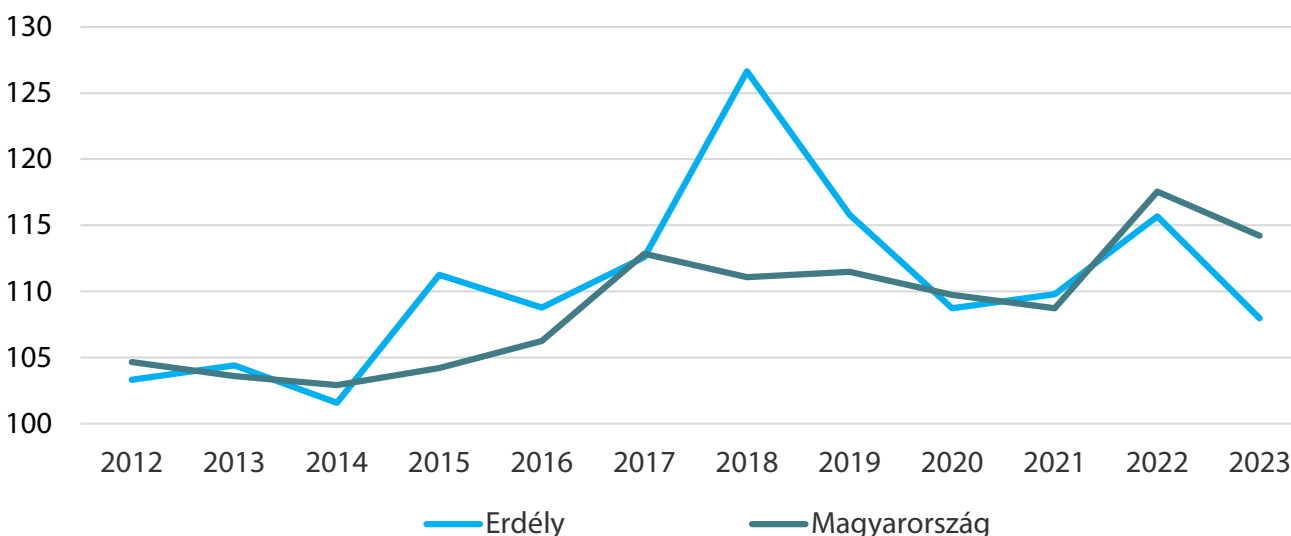
mányunkban az egy főre jutó havi átlagos bruttó jövedelmek relatív változását vizsgáltuk (4. ábra).

Sajnos erdélyi adatok nem álltak rendelkezésünkre a korábbi évekre, így a jövedelmek alakulását csak a 2011–2023-as időszakra tudtuk vizsgálni. A fenti ábra jól szemlélteti a két térség közötti különbségeket és hasonlóságokat, valamint az egészségügyi járvány hatását is: Erdélyben a jövedelmek alakulása nagyon nagy és gyakori kilengést mutat, míg Magyarországon stabilabb, kevesebb kilengéssel járó változásokat látunk. 2020-ban és 2021-ben mélyponton volt mindkét térségben az egy főre jutó jövedelemnövekedés szintje, ami egyértelműen az egészségügyi válság hatása. 2022-re a jövedelmek emelkedtek 2021-hez képest, de 2023-ban újra negatív változást tapasztalunk.

5.2. Gazdasági teljesítmény alakulása a válságok időszakában

Az egy főre jutó GDP a vizsgált időszakban Magyarországon jelentős mértékben meghaladta az erdélyi adatot. Az ezredfordulón még közel háromszor akkora volt Magyarországon az egy főre eső gazdasági teljesítmény (5000 euró/fő), mint Erdélyben (1713 euró/fő). Bár 2020-ra a két területi egység közötti különbség

4. ábra:
Egy főre jutó havi átlagos bruttó jövedelem változása
(előző évhez képest)

Forrás: saját számolás és szerkesztés a romániai és a magyarországi statisztikai hivatalok adatai alapján

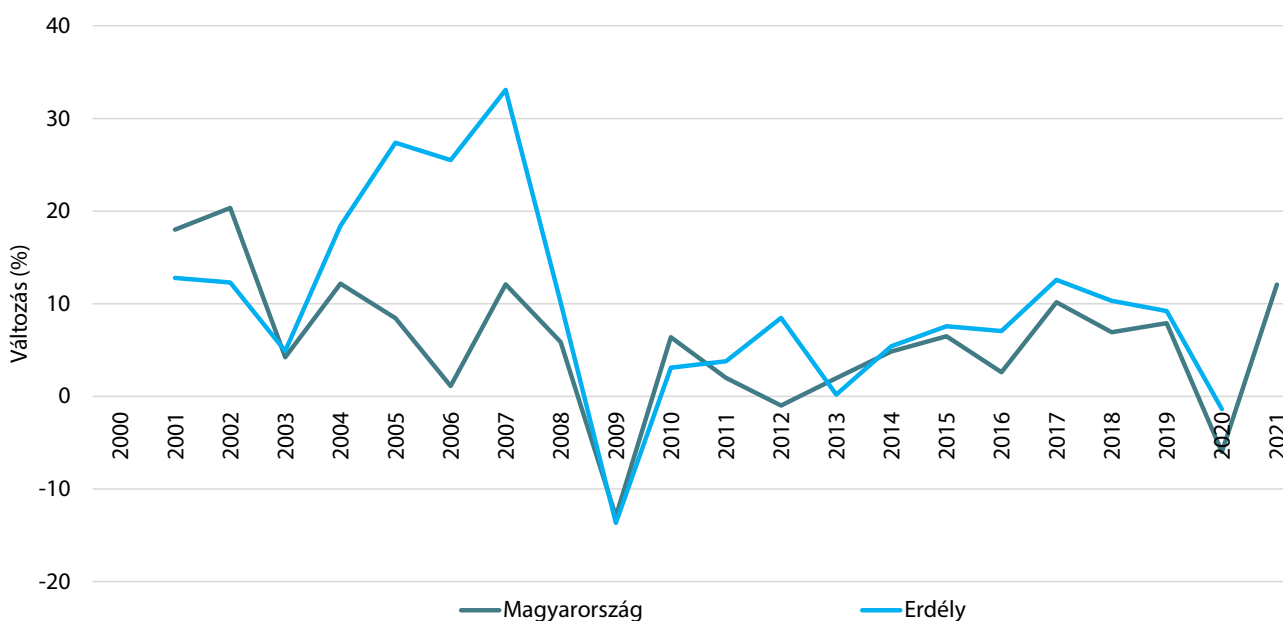
lecsökkent (Magyarországon 14 100 euró/fő, míg Erdélyben 10 294 euró/fő), Magyarország fejlettségi előnye vitathatatlan (1. ábra).

Az 5. ábrán látható, hogy mindkét vizsgált válság jelentős visszaesést eredményezett a gazdasági teljesítményben Erdélyben és Magyarországon is. A 2008-as válság előtt Erdélyben gyorsabb gazdasági növekedésnek lehettünk szemtanúi: 2004 és 2007 között az egy főre jutó növekedés mértéke 20% fölötti volt, míg Magyarország esetében 1–11% között ingadozott. A 2008-as válság azonban mindkét területi egységénél

10%-nál nagyobb visszaesést eredményezett 2009-ben. Ezt követően a válságból való kilábalás Erdélyben és Magyarországon nem ugyanolyan ütemben zajlott. Annak feltérképezésére, hogy volt-e szignifikáns eltérés a két területi egység között, F és t próbákat végeztünk (2. táblázat).

2010-ben a t próba szignifikanciája 0,05 alatti, ami azt jelenti, hogy Magyarországon szignifikánsan nagyobb volt a gazdasági növekedés, mint Erdélyben, vagyis a válságból való kilábalás itt hamarabb elkezdődött.

5. ábra:
Egy főre jutó GDP változása Erdélyben és Magyarországon 2000–2021

Forrás: saját szerkesztés Eurostat adatok alapján

2. táblázat:
Az életszínvonal dimenzióit leíró indikátorok és az adatok forrása

	2008-as pénzügyi válság hatása				COVID-19 hatása
	2008	2009	2010	2011	2020
t próba	-3,297	-0,579	3,254	-0,169	-4,267
t szignifikanciája	0,002	0,567	0,003	0,867	0,000
Magyarországi átlag	5,510	-14,170	6,840	3,390	-5,440
Erdélyi átlag	9,970	-13,520	2,590	3,600	-1,290

Forrás: saját számítás

A Covid19-járvány okozta gazdasági sokk vizsgálata csak 2020-as adatokkal lehetséges, mivel 2021-re már a romániai megyékre nem állnak rendelkezésre GDP-adatok. A 2020-as összehasonlítás (2. táblázat) azt mutatja, hogy a két vizsgált területi egység közötti különbség szignifikáns (mivel a t-próba szignifikanciája 0,000). Magyarországon tehát átlagosan szignifikánsan nagyobb volt a gazdasági visszaesés (5,44%), mint Erdélyben (1,29%).

5.3. A válságok hatása a szegénységre, a kirekesztettségre és az egyenlőtlenségekre

A szegénység és kirekesztettség vizsgálatára úgy Erdély, mint Magyarország esetében az AROPE, a szegénységi ráta és jövedelmi ötödök aránya mutatószámokat vizsgáltuk.

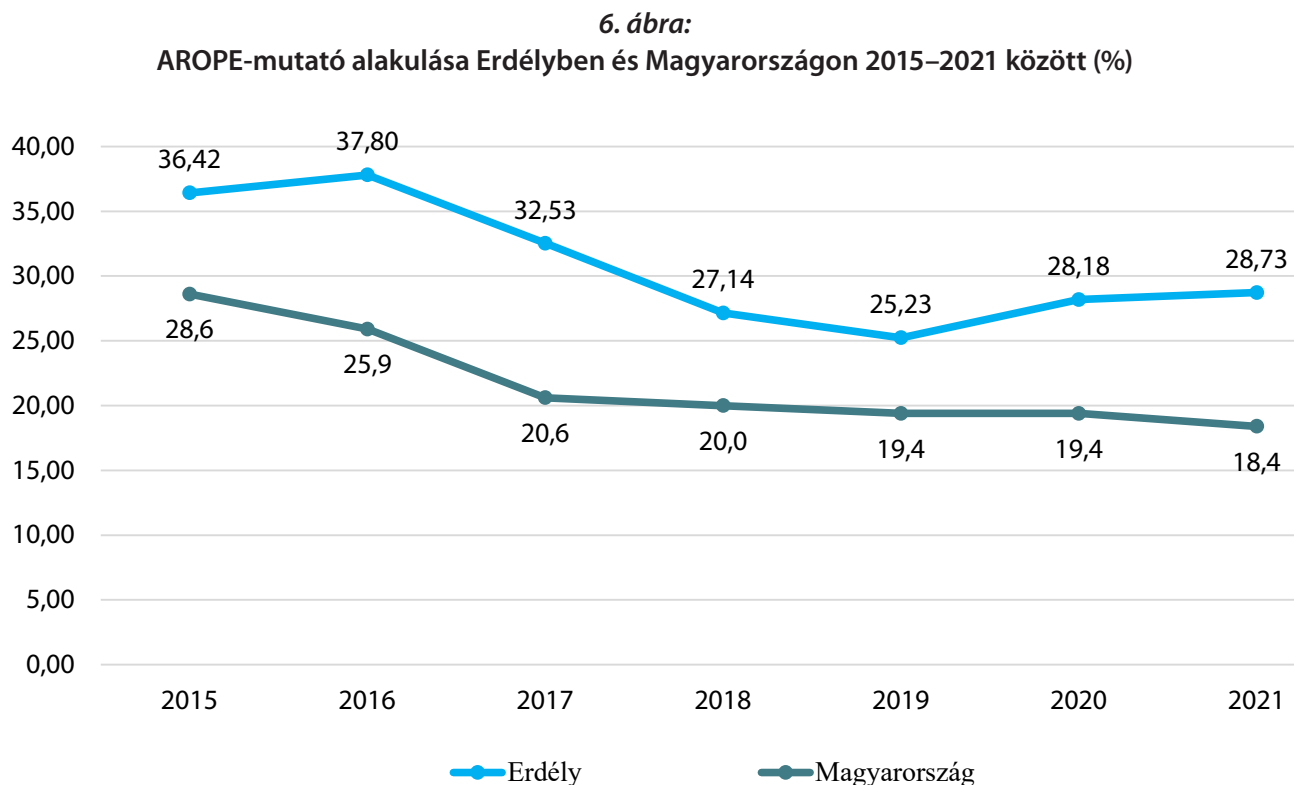
Ezeket figyelembe véve, illetve a romániai, valamint magyar statisztikai hivatalok által szolgáltatott adatok alapján a szegénység és kirekesztettség Erdélyben és Magyarországon a 6. ábra szerint alakult a 2015–2021 időszakban (mindkét statisztikai hivatal, valamint az

Eurostat adatokat is csak 2015-ig visszamenőleg számolták újra az új számítási módszerrel):

Sajnos az adatok súlyos szegénységi és kirekesztettségi helyzetre utalnak mindkét területen. Erdélyben a helyzet sokkal súlyosabb, mint Magyarországon a lakosság sokkal nagyobb része él szegénységben (közel 30%-a a 2021-es adatok szerint), illetve addig ameddig Magyarország esetében a helyzet lassú, de folyamatos javulást mutat, addig Erdély esetében a 2016–2019-es javulási időszakot újabb romlási időszak követ.

Az Európai Unió 2021-es átlagos 21,7%-os AROPE értékéhez viszonyítva (Eurostat adatbázis), Magyarország helyzete jónak mondható, ugyanakkor Erdély esetében a mutató számottevően meghaladja az uniós országok átlagát. Románia szinten a mutató 2021-es értékéhez, 34,4%-hoz képest (Eurostat adatbázis) viszont jelentősen alacsonyabb, ez a jobb, fejlettebb gazdasági helyzetnek köszönhető.

A szegénységi arány alakulása (7. ábra) is a fenti helyzetet támasztja alá: Erdély súlyosabb szegénységi problémákkal küzd, mint Magyarország: addig, ameddig a szegénységi arány Magyarországon kb. 12–15%

Forrás: saját szerkesztés Eurostat adatok alapján

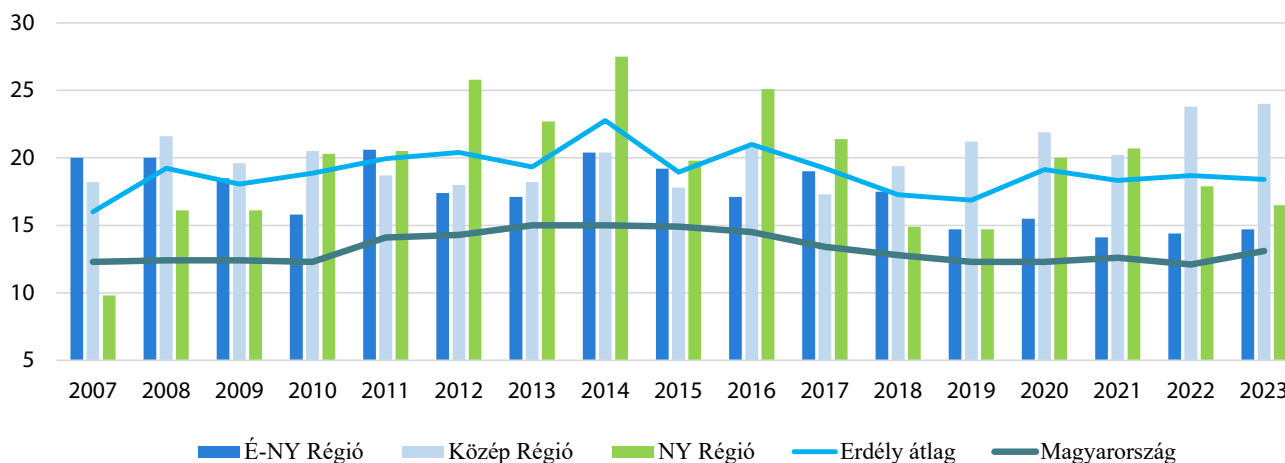
között mozog a vizsgált időszakban, Erdélyben ez az arány 16–22% között változik. Érdekes Erdélyben a régiók közötti jelentős különbségekre is felfigyelni: az Észak-Nyugati és Közép Régió nem mutat nagy fluktuációkat, míg a Nyugati Régió esetében a 2012–2016-os időszak nagyon magas szegénységi arányt mutat, úgy, hogy 2007-ben a legalacsonyabb szegénységi aránnyal rendelkezett.

Érdekes módon a 2008-as pénzügyi válság, illetve a 2020-as egészségügyi válság időszaka alatt nem észlelhető számottevően súlyosabb szegénységi helyzet más

időszakokhoz képest, ezektől függetlenül kiemelkedő viszont a 2012–2016-os időszak Erdélyben (itt is igazán a Nyugati Régió).

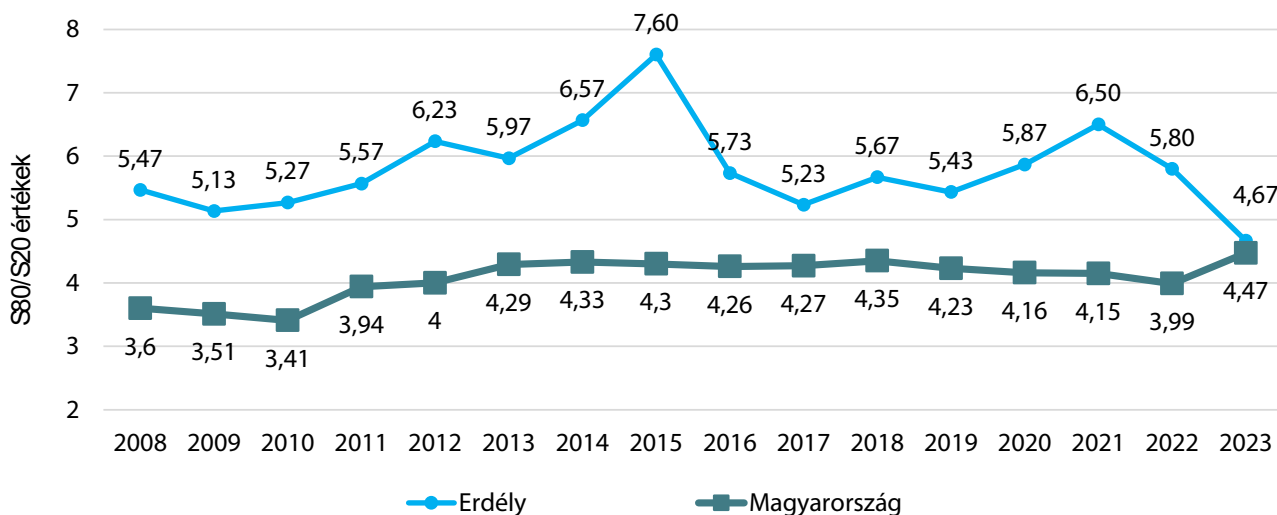
Egyenlőtlenség tekintetében is Erdély nehezebb helyzetben van mint Magyarország (8. ábra). Érdekes megemlíteni Erdély esetében a már több mutató által is jelzett 2014–2015-ös mélypontot, valamint azt a tényt, hogy 2023-ra a mutató értéke Erdélyre és Magyarországra nagyon közeli lett. Az egyenlőtlenség sokat csökkent Erdélyben 2021 után és valamennyit súlyosbodott Magyarországon ebben az időszakban.

7. ábra:
Szegénységi arány Erdélyben és Magyarországon (%)

Forrás: saját szerkesztés a Romániai és a Magyarországi statisztikai hivatalok adatai alapján

8. ábra:
Jövedelmi ötödök aránya Erdélyben és Magyarországon

Forrás: saját szerkesztés Eurostat adatok alapján

5.4. A válságok hatása a munkaerőpiacra

A válságok közvetlen hatást gyakorolnak a munkaerőpiacra is, ilyen tekintetben az egyik legfontosabb mutató a munkanélküliségi ráta. Az alábbi ábra (9. ábra) 20 éves időszakra (2002–2022) mutatja Erdély, valamint Magyarország munkanélküliségi rátájának alakulását.

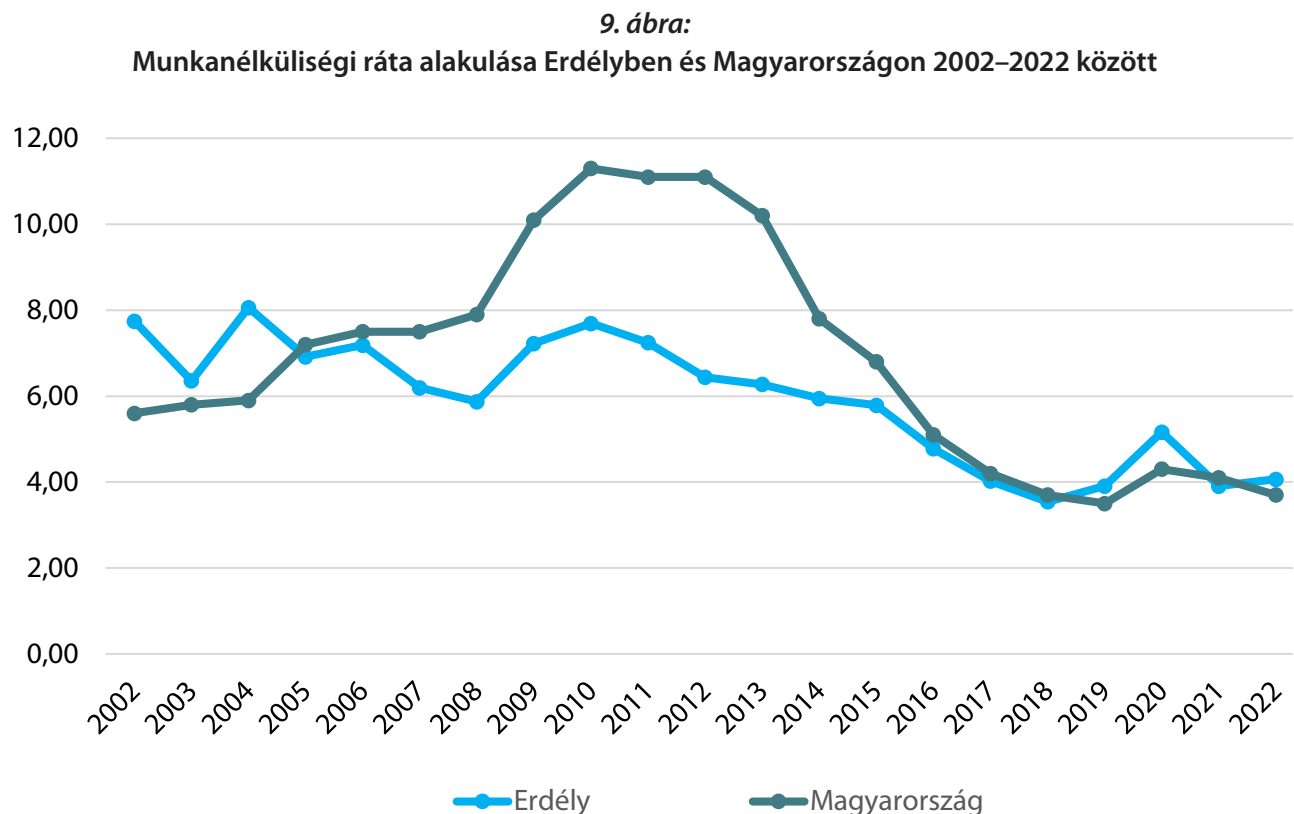
Amint a 9. ábra egyértelműen mutatja, úgy a 2009–2011-es pénzügyi-, mint a 2020-as egészségügyi válság is negatívan hatott a munkaerőpiacra: úgy Erdélyben, mint Magyarországon is jelentősen megemelkedett a munkanélküliség (Magyarországon sokkal jobban). A pénzügyi válság után mindkét vizsgált területi egységben a helyzet kedvezően alakult: a munkanélküliség beesett 4% alá, ami helyrejött az egészségügyi válság után is. Egyes vélemények szerint a Magyarországon 2009–2011-es időszakban észlelt sokkal jelentősebb munkanélküliségirata-növekedés (Erdélyhez képest) annak is köszönhető, hogy a lakosság kevésbé mobilis, mint Erdélyben. Erdélyben a lakosság könnyebben változtat, keres megfelelő vagy jobb életteret mint Magyarországon.

5.5. Egészségügyi helyzetet jellemző mutatók

Az egészségügyi helyzet jellemzésére a gyermekhalandóság és a kórházi ágyak száma mutatókat választottuk. Mindkét mutató az életszínvonal, egészségügyi rendszer állapota és az általános társadalmi és gazdasági körülmények jellemzésére szolgál.

A gyermekhalandósági mutató értékei tükrözik az egészségügyi ellátás minőségét, a táplálkozási, higiéniai, gazdasági körülményeket. A mutató fontosságát jól tükrözi, hogy az ENSZ a Millenniumi Fejlesztési Célok egyik pontjában megfogalmazta a gyermekhalandóság csökkentését (KATONA, 2023). Tanulmányunkban a gyermekhalandóság arányszámát vizsgáljuk a 19 éven aluli lakossághoz viszonyítva (10. ábra)

Magyarországon a helyzet jónak, elfogadhatónak tekinthető, mérsékelt javulást mutat a vizsgált időszakban. Erdélyben a gyermekhalandóság sokkal magasabb, majdnem kétszerese a magyarországinak, annak ellenére, hogy itt jelentősebb javulást láthatunk az elmúlt időszakhoz képest. Ez a helyzet gyengébb egészségügyi körülményeket mutat Erdély esetében.

Forrás: saját szerkesztés a Romániai Statisztikai Hivatal és a KSH adatai alapján

Kórházi ágyak száma tekintetében a mutató 100 000 lakosra vetítve mutatja a rendelkezésre álló ágyak számát, ami az egészségügyi infrastruktúra fejlettségére utal (3. táblázat).

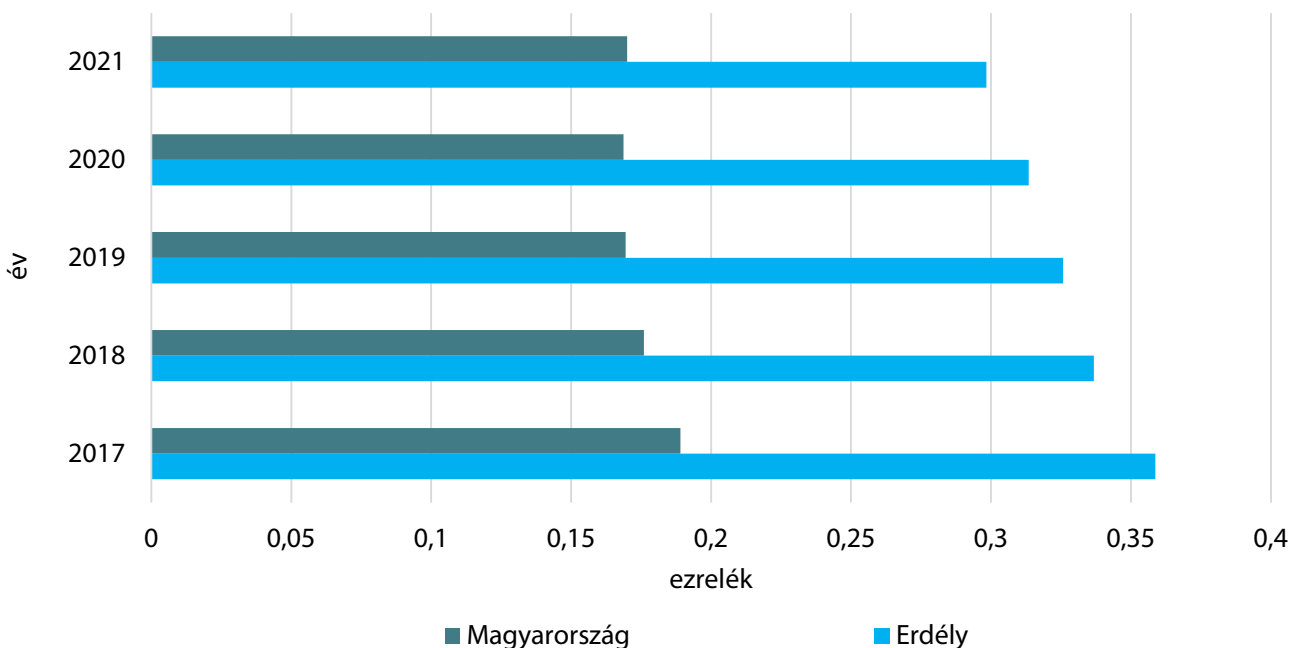
Addig, ameddig a vizsgált időszak első éveiben nem észlelhető számottevő különbség a két térség között, a 2020-as években már jelentősen megnőtt a különbség Erdély és Magyarország lakosságának rendelkezésre álló kórházi ágyainak számában: 2013-ban a rendelkezésre álló kórházi ágyak száma szinte egyforma volt (Erdélyben 709, Magyarországon 703 ágy), ami idővel pozitívan változott Erdély esetében (megnőtt 766-ra) és negatívan Magyarországon esetében (665 ágy

2022-ban). Ezt a változást mutatjuk a 11. ábrán (lásd következő oldal):

Ahogy az abszolút értékekből is látható volt, Erdély esetében a változás folyamatos ágyszám-növekedést eredményezett, Magyarország esetében viszont visszasetett a rendelkezésre álló ágyak száma (kivételt képez a 2021-es év). Kiemelkedő a 2020-as több mint 2%-os ágyszám-csökkenés, ami negatív hatást gyakorolhatott a COVID19 megbetegedések kezelésében is.

Érdekes helyzetet fest a fenti két mutató: Magyarországon kedvezőbb a gyermekhalandóság mértéke mint Erdélyben, de kevesebb a rendelkezésre álló ágy. Ez az ellentét hatékonyabb egészségügyi ellátásra utalhat.

10. ábra:
Gyermekhalandóság aránya Erdélyben és Magyarországon

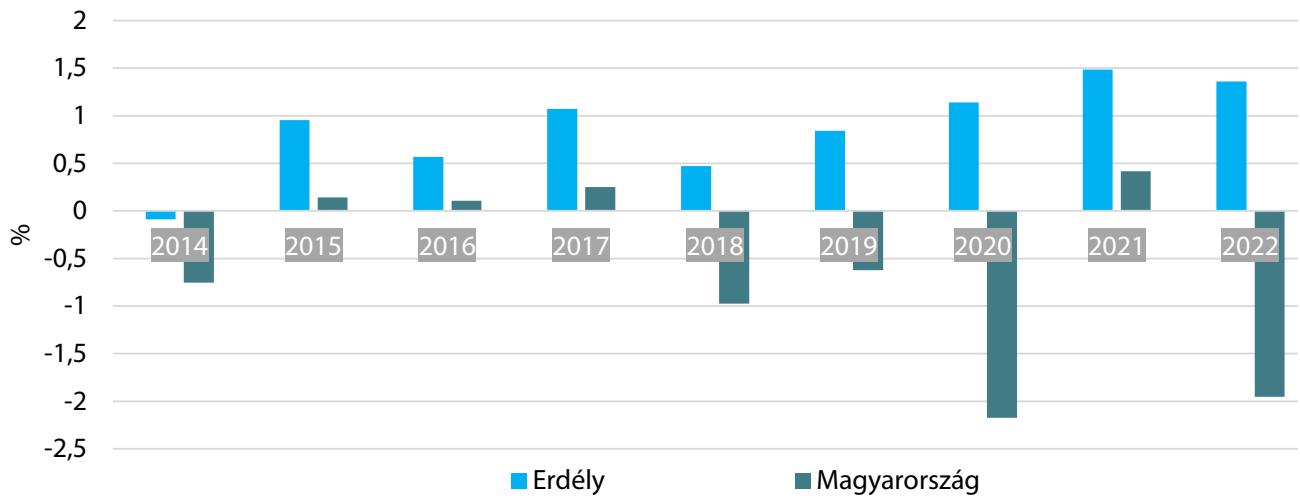
Forrás: saját számítás és szerkesztés az Eurostat adatbázis adatai alapján

3. táblázat:
Kórházi ágyak száma 100 000 lakosra vetítve

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Erdély	709,56	708,92	715,69	719,74	727,47	730,89	737,05	745,45	756,52	766,81
Magyarország	703,73	698,43	699,41	700,15	701,90	695,07	690,75	675,74	678,56	665,32

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat adatbázis adatai alapján

11. ábra:
Kórházi ágyak számának változása Erdélyben és Magyarországon 100 000 lakosra vetítve

Forrás: saját szerkesztés az Eurostat adatai alapján

5.6. A COVID-19 egészségügyi válság népegségre gyakorolt hatása – fertőzöttségi és elhalálozási mutatók

A válságok egészségügyi hatását elsősorban a COVID19-világjárvány esetén érdemes vizsgálni, hiszen az egészségügyi hatás ez esetben volt a legjelentősebb.

A nemzetközi példákban megfelelően úgy Erdélyben, mint Magyarországon is, különböző közvetlen és megelőző intézkedésekkel próbálták a hatóságok a járvány hatásait csökkenteni: arcmask kötelező viselése, kijárási tilalom, tömeges rendezvények ideiglenes beszüntetése, sok tevékenység online környezetbe való helyezése, oltásra való buzdítás stb.

Erdélyt, ugyanúgy, mint Magyarországot is, jelentősen és minden tekintetben megviselte a világjárvány. A számokban mérhető hatásokat nézve (fertőzöttek száma, elhalálozások száma), már ezek is önmagukban rettenetesek, de ezekhez még hozzáadódnak a számokban nem mérhető hatások is, amelyek szintén aggasztóak (félelem, elszigeteltség, magány, depresszió stb.) (CSURGÓ ÉS KOVÁCS, 2023).

Az alábbiakban (4. és 5. táblázat) számokban mutatjuk a fertőzöttségi és elhalálozási mutatókat Erdélyben és Magyarországon. A mutatók háttere és összetétele nagyon komplex kutatásokat, magyarázatokat és elméleteket takar. Ezek feltárása nem volt jelen tanulmány célja, nem is szolgálunk terjedelmes

magyarázatokkal ezekkel kapcsolatban. A kutatás és összehasonlítás célja a járvány hatásának mértéke számokban kifejezve) a két tanulmányozott területre, Erdélyre és Magyarországra. A minél valószínűbb adatok, eredmények, hatások (trendek, arányok összehasonlítása érdekében (illetve, ahogy a rendelkezésünkre álló adatok engedték – többnyire országos szintű adatok léteznek, így nehezebb volt külön csak Erdélyre adatokat találni) több időszak adatát is alapul vettük: adatokat gyűjtöttünk a járvány első-középső, illetve végső időszakából is úgy a fertőzöttek, mint az elhalálozási számok tekintetében is.

A fertőzöttségi és elhalálozási adatok a következő időszakokra vonatkoznak:

2020. november 14-i állapot (ez kb. 9 hónap küzdelmet jelent, illetve, az úgynevezett második hullám időszaka),

2022. november 14-i állapot, a járvány végéhez közeledő időpont (2022 őszét a járvány hetedik és egyben utolsó hullámaként tartják nyilván, annak ellenére, hogy hivatalosan a járvány végét csak 2023 tavaszán, pontosabban 2023. május 5-én jelentette be az Egészségügyi Világszervezet, World Health Organization (WHO)) (SARKER ET AL., 2023).

Amint a 4–5. táblázat adataiból, valamint a 12. ábrából is látható, a járvány első 9 hónapjában Erdélyben magasabb volt a fertőzöttségi és az elhalálozási arány, mint Magyarországon.

4. táblázat:
Fertőzöttségi és elhalálozási mutatók
(2020. november 14-ig)

	Regisztrált fertőzöttek száma	Fertőzöttségi arány (ezrelék)	Elhalálozások száma	Elhalálozási arány (ezrelék)
Erdély	126 775	19,12	3 401	0,51
Magyarország	136 723	14,11	2 990	0,30

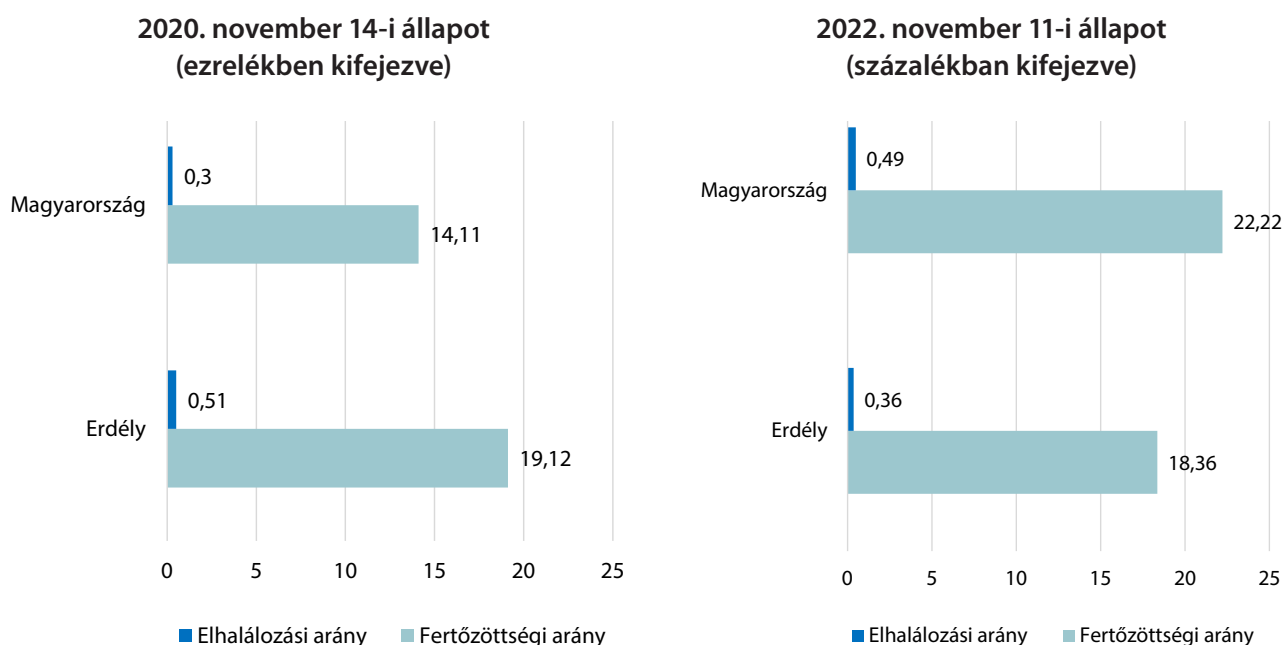
Forrás: statistikak.erdelystat.ro, koronavirus.gov.hu és a kormany.hu adatai alapján saját számítás

5. táblázat:
Fertőzöttségi és elhalálozási mutatók
(2022. november 11-ig)

	Regisztrált fertőzöttek száma	Fertőzöttségi arány (százalék)	Elhalálozások száma	Elhalálozási arány (százalék)
Erdély	126 775	19,12	3 401	0,51
Magyarország	136 723	14,11	2 990	0,30

Forrás: statistikak.erdelystat.ro, koronavirus.gov.hu és a kormany.hu adatai alapján saját számítás

12. ábra:
Fertőzöttségi és elhalálozási arányok Erdélyben és Magyarországon

Forrás: saját szerkesztés

A járvány lecsengése viszont más adatokkal zárult: Magyarországon összességében magasabb lett úgy a fertőzöttségi, mint az elhalálozási arány is (Erdélyhez képest). Figyelembe véve, hogy a járvány megfékezése érdekében bevezetett intézkedések Európa szinten nagyon hasonlóak voltak, illetve az intézkedések, szabályok betartásának tekintetében nincsenek ismereteink, fontos tanulmányozni az oltottsági számokat is.

Az oltottsági mutatók 2021. május 25-i állapotra vonatkoznak (mivel az első védőoltásokat 2020. december végén kezdték el beadni, illetve az oltakozási hajlandóság tetőpontja kb. 2021. április hónapra tehető – ettől a hónaptól kezdve az újonnan beoltottak száma folyamatosan csökkent).

6. táblázat:
Oltottak száma és az oltási arány
2021. május 25-én

	Oltottak száma	Oltási arány
Erdély	1 512 462	28,10%
Magyarország	5 026 529	51,65%

Forrás: erdelystat.ro²

Magyarországon jóval nagyobb az átoltottsági arány (a lakosság több mint fele részesült védőoltásban), mint Erdélyben (28,1%), miközben az uniós átlag kb. 46% volt. Ennek ellenére a fertőzöttségi és elhalálozási mutatók sokkal rosszabbak Magyarországon, mint Erdélyben. Természetesen ehhez nagymértékben hozzájárul a népesség általános egészségügyi állapota, életkor szerinti összetétele, korhízi ellátás stb.

4. Összegzés, következtetések

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy a XXI. század válságai alatt hogyan alakult az életszínvonal Erdélyben és Magyarországon, illetve, hogy van-e ebben a vonatkozásban a két területi egység között eltérés. Vizsgálatainkban a rendelkezésre álló adatok korlátozottsága miatt két válságra koncentráltunk: a 2008-as gazdasági válságra és a COVID19-világjárvány okozta válságra. Az életszínvonal dimenziói közül a jövedelmet, a gazdasági teljesítményt, a munkaerőpiaci helyzetet, a szegénységet és kirekesztettséget, a jövedelmi egyenlőtlenségeket, néhány egészségügyi helyzetet jellemző mutatót és az egészségügyi járvány folyamán regisztrált fertőzöttségi, oltottsági és elhalálozási mutatókat vizsgáltuk.

A statisztikai adatok elemzése során megállapítottuk, hogy Erdélyhez képest Magyarország gazdasági és társadalmi pozíciója általában előnyösebb, hiszen a gazdasági teljesítménye jelentősen magasabb, a szegénység és a jövedelemegyenlőtlenségek mértéke pedig alacsonyabb, mint Erdélyben. Idősoros adatokat vizsgálva az is kiderült, hogy az életszínvonal dimenzióinak javulása inkább Erdélyben jellemző, mint Magyarországon. A válságok tanulmányozása arra mutatott rá, hogy azok sokszor jobban megviselik Magyarországot. Az egyenlőtlenségek és a munkanélküliségi ráta Magyarországon jobban megemelkedtek a 2008-as válság után, mint Erdélyben. A magasabb életszínvonal ellenére az egészségügyi járvány is jobban megviselte Magyarországot: az uniós viszonylatban is kiemelkedően magas átoltottság ellenére a járvány halálos áldozatainak népességszámhoz viszonyított aránya meghaladta az erdélyi értékeket.

² Erdelystat.ro 2021. <http://statisztikak.erdelystat.ro/kategoria/elementek/2?p=2>, <https://kormany.hu/>

Irodalom

- Anghelache, Constantin, Anghel, Madalina-Gabriela, Iacob, Ștefan Virgil, Panait, Mirela, Rădulescu, Irina Gabriela, Brezoi, Alina Gabriela, és Miron, Adrian (2022). The Effects of Health Crisis on Economic Growth, Health and Movement of Population. *Sustainability*, 14, 4613. DOI: 10.3390/su14084613
- Anghelache, Constantin, Isaic-Maniu, Alexandru, Mitruț, Constantin, és Voineagu, Vergil (2006). Sistemul de indicatori utilizați în măsurarea sărăciei (A szegénység mérésére használt mutatórendszer). *Economie teoretică și aplicată*, 8 (2), pp. 45–52.
- Benczúr Péter és Kónya István (2022). Convergence to the Centre. In: Mátyás, L. (eds.) *Emerging European Economies after the Pandemic. Contributions to Economics*. Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-93963-2_1
- Bidzan-Bluma, I., Bidzan, M., Jurek, P., Bidzan, L., Knietzsch, J., Stueck, M., & Bidzan, M. (2020). A Polish and German population study of quality of life, well-being, and life satisfaction in older adults during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 585813. DOI: 10.3389/fpsy.2020.585813
- Benedek József (2021a). *Erdély. Tér, Gazdaság és Társadalom*. Iskola Alapítvány Kiadó – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár
- Benedek József (2021b). Regionális egyenlőtlenség és gazdasági felzárkózás. Magyarországi és romániai régiók összehasonlító vizsgálata. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18 (1), pp. 4–14.
- Benedek József (2024). Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata. *Kárpát-haza Szemle*, 2024 (különszám), pp. 75–89., 15.
- Bennett, M. K. (1937). On Measurement of Relative National Standards of Living. *The Quarterly Journal of Economics*, 51 (2), pp. 317–336. DOI: 10.2307/1882091.
- Birciakova, Naďa, Jana Stávková, és Veronika Antoňová (2015). Evaluating living standard indicators. *DANUBE: Law and Economics Review*, 6 (3), pp. 175–188. DOI: 10.1515/danb-2015-0011
- Boldureanu, Gabriela, Lache, Catalina, Montesi, Cristina, Terenzian, Pamela, és Pagliacci, Mario (2013). Impactul crizei economico-financiare asupra consumatorilor din regiunea de NE România și regiunea Umbria, Italia (A gazdasági-pénzügyi válság hatása a fogyasztókra, Románia észak-keleti régióban és Olaszország Umbria régióban), Corlett, Adam, George Bangham, és David Finch (2018). *The Living Standards Outlook 2018*. Resolution Foundation Report.
- Cristescu, Maria-Isabela és Mercan, Dumitru-Danut (2021). Impactul pandemiei asupra forței de muncă și a nivelului de trai în România (A pandémia hatása a romániai munkaerőre és életszínvonalra), *Romanian Statistical Review - Supplement nr. 6*, pp. 176–185.
- Csata Zsombor (2020). Etnikai törésvonalak a munkaerőpiacon – a koetnikus alkalmazás jellemzői Erdélyben. *Kárpát-haza Szemle*, 2020 (1–2), pp. 21–32., 95.
- Csata Zsombor, Schwarcz Gyöngyi, Péti Márton és Borbély Mátyás (2021). A Kárpát-medencei magyarok életminőségének összehasonlító elemzése. *Kisebbségi Szemle*, 6 (2), pp. 59–85.
- Csurgó Bernadett és Kovách Imre (2023). *A Covid-19 járvány társadalmi hatásai*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Duiella, Matteo, Alessandro Turrini (2014). Poverty developments in the EU after the crisis: a look at main drivers. *ECFIN Economic Brief*. Issue 31.
- Elgin, Ceyhan, Yalaman, Abdullah, és Basbug, Gokce (2020). Economic policy responses to a pandemic: Developing the Covid-19 economic stimulus index, CEPR Press.
- Egger, Dennis et al. (2021). Falling living standards during the COVID-19 crisis: Quantitative evidence from nine developing countries. *Science Advances*, 7 (6), eabe0997 (2021). DOI:10.1126/sciadv.abe0997
- Fekete-Fábián Zsófia és Jánosi Dániel (2022). A 2008. és a 2020. évi válság hatása a hazai munkaerőpiacra és turizmusra. *Területi Statisztika*, 62 (2) pp. 135–165. DOI: 10.15196/TS620201
- Fernández, E.; Ángel, M.; Alonso, N.; Luis, S.; Reier Forradellas, R. és Javier, J-V. (2022). From the Great Recession to the COVID-19 Pandemic: The Risk of Expansionary Monetary Policies. *Risks*, 10, 23. DOI: 10.3390/risks10020023
- Grey, Nicola S., Chris O'Connor, James Knowles, Jennifer Pink, Nicola J. Simkiss, Stuart D. Williams, Robert J. Snowden (2020). The Influence of the COVID-19 Pandemic on Mental Well-Being and Psychological Distress: Impact Upon a Single

- Country. *Front. Psychiatry*, 11. Nov. 2020. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.594115>
- Habib, Bilal, Ambar Narayan, Sergio Olivieri, és Carolina Sanchez (2010). The Impact of the Financial Crisis on Poverty and Income Distribution: Insights from Simulations in Selected Countries. *The World Bank – Economic Premise*. (7), pp. 1–4.
- Ioan, G.; Pirju, I.S.; Panaitescu, M.C.; Vrabie, T. Assessing Economic Development and Quality of Life: A Management Perspective on Romania and the Republic of Moldova. *Sustainability*, 2024, 16, 4340. <https://doi.org/10.3390/su16114340>
- Johnson, Niall P. A. S., és Juergen Mueller (2002). Updating the Accounts: Global Mortality of the 1918–1920 ‘Spanish’ Influenza Pandemic. *Bulletin of Historical Medicine*, 76 (1), pp.105–115. DOI: 10.1353/bhm.2002.0022.
- Karabag, Solmaz Filiz (2020). An Unprecedented Global Crisis! The Global, Regional, National, Political, Economic and Commercial Impact of the Coronavirus Pandemic. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 10, pp. 1–6.
- Katona Eszter (2023). A gyermekhalandóság vizsgálata a szubszaharai régióban az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak tükrében. *TDK dolgozat*. Budapesti Corvinus Egyetem.
- Keogh-Brown, Marcus Richard, és Richard David Smith (2008) The Economic Impact of SARS: How Does the Reality Match the Predictions? *Health Policy*, 88 (1), pp. 110–120. DOI: 10.1016/j.healthpol.2008.03.003
- Krugman, Paul. R., és Robin Wells (2012). *Macroeconomics* (3rd ed). New York: Worth Publishers.
- Lai, Hongshan, Hossin, Md Altab, Li, Jieyun, Wang, Roping, és Hosain, Md Sajjad (2022). Examining the Relationship between COVID-19 Related Job Stress and Employees’ Turnover Intention with the Moderating Role of Perceived Organizational Support: Evidence from SMEs in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 3719. DOI: 10.3390/ijerph19063719
- Marcuta, Liviu, Alina Marcuta, és Carmen Angelescu (2013). Effects of the economic crisis on the standard of living in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 6, pp. 89–95.
- McKibbin, Warwick J., és Sidorenko, Alexandra A. (2006). *Global Macroeconomic Consequences of Pandemic Influenza*. Centre for Applied Macroeconomic Analysis: Acton, ACT, Australia.
- Micklewright, John, és Nagy Gyula (1998). Segélyezés, életszínvonal és ösztönzés a munkanélküli-járadék kimerítése után. *Közgazdasági Szemle*, 45, pp. 401–423.
- Minati, Gianfranco (2018). Knowledge to Manage the Knowledge Society: Complexity and the Systemic Concept of Crisis. *Acta Europæana Systemica*, 8, pp. 3–14., DOI: 10.14428/aes.v8i1.56183
- Motellón, Elisabet, és Enrique López-Bazo (2015). Job Loss Among Immigrant and Native Workers: Evidence from Spain’s Economic Downturn. *Social Indicators Research*, 120, pp. 345–371. DOI: 10.1007/s11205-014-0596-8
- Novo-Corti, Isabel, Diana-Mihaela Țircă, Magdalena Zioło, és Xose Picatoste (2019). Social Effects of Economic Crisis: Risk of Exclusion. An Overview of the European Context. *Sustainability*, 11, 336. DOI: 10.3390/su11020336
- NSKI (2020). Mennyire vagyunk sérülékenyek a Kárpát-medencében a koronavírussal szemben? *Kutatási Jelentés*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet.
- Parașciuc, Alina, Movilă, Irina (2019). Analiza statistică a nivelului de trai al populației din Republica Moldova (Statistikai elemzés a Moldovai Köztársaság népességének életszínvonaláról), *Interuniversitaria, Nemzeti Tudományos Ülés*, Bălți, Moldova Köztársaság, 2019 (14), ISBN: 978-9975-50-234-4, Kiadó: Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți
- Patxot, Concepció; Elisenda Rentería, Guadalupe Souto (2015). Can we keep the pre-crisis living standards? An analysis based on NTA profiles in Spain. *The Journal of the Economics of Ageing*, 5, 54–62, <https://doi.org/10.1016/j.jea.2014.09.002>
- Petrakos, George; Kostas Rontos; Chara Vavoura; Ioannis S. Vavouras (2023). The Impact of Recent Economic Crises on Income Inequality and the Risk of Poverty in Greece. *Economies*, 11 (166), pp. 1–23. DOI: 10.3390/economies11060166
- Péti Márton, Csata Zsombor, Schwarcz Gyöngyi és Borbély Mátyás (2021). Hogy élnek a magyarok? *Magyar Tudomány*, 182 (6), pp.755–768.
- Romeu Gordo, L., Simonson, J., Lozano Alcántara, A. (2023). Financial Consequences of COVID-19 in Germany: Living Standards of Older People During the First Year of the Pandemic. *Journal of Aging & Social Policy*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/08959420.2023.2257535>
- Sarker, Raptay, A.S.M. Roknuzzaman, Nazmunnahar, Mohammad, Shahriar, Md. Jamal Hossain, Md. Rabiul Islam (2023). The WHO has declared the end of pandemic phase of COVID-19: Way to come back in the normal life, *Health Science Reports*, 5–6 (9) e1544. DOI: 10.1002/hsr2.1544
- Seidmann, Susana, Susana Azzollini, Silveria Vizoso, Vera Bail, és Victoria Vidalo (2007). Las Representaciones Sociales de Las Crisis y Su Vinculación Con El Contexto

Económico-Social En Argentina, En Hombres Jóvenes. *Arquivos Brasileiros de Psicologia*, 59, pp. 16–26.

Somarriba Arechavala, Noelia, Pilar Zarzosa Espina, és Bernardo Pena Traperero (2015). The economic crisis and its effects on the quality of life in the European Union. *Social Indicators Research*, 120, pp. 323–343 DOI: 10.1007/s11205-014-0595-9

Spector, Bert (2020). Even in a Global Pandemic, There's No Such Thing as a Crisis. *Leadership*, 16, pp. 303–13. DOI: 10.1177/1742715020927111

Steiber, N., Siegert, C., & Vogtenhuber, S. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on the employment situation and financial well-being of families with children in Austria: Evidence from the first ten months of the crisis. *Journal of Family Research*, 34, pp. 193–220. <https://doi.org/10.20377/jfr-721>

Sutherland, Ian E. (2017). Learning and Growing: Trust, Leadership, and Response to Crisis. *Journal of Educational Administration*, 55, pp. 2–17.

Szabó Dóra Fanni (2017). A reziliencia értelmezésének lehetőségei: kihívások és nehézségek. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 72 (2/6), pp. 247–262. DOI: 10.1556/0016.2017.72.2.6

Van der Weele, T. J., Fulks, J., Plake, J. F., & Lee, M. T. (2021). National well-being measures before and during the COVID-19 pandemic in online samples. *Journal of General Internal*

Medicine, 36, pp. 248–250. <https://doi.org/10.1007/s11606-020-06274-3>

Veschi, Benjamin (2020). Etimología de Crisis. Available online: <https://etimologia.com/crisis/>

Világbank (1996). *Hungary: Poverty and Social Transfers*. Washington D. C.

Viboud, Cécile, L. Simonsen, Rodrigo Fuentes, Jose Flores, Mark A. Miller, és Gerardo Chowell (2016). Global Mortality Impact of the 1957–1959 Influenza Pandemic. *Journal of Infectious Diseases*, 213 (5), pp. 738–745. DOI: 10.1093/infdis/jiv534

Wang, Ming-Dong és Ann Margaret Jolly (2004). Changing Virulence of the SARS Virus: The Epidemiological Evidence. *Bulletin of the World Health Organization*, 82 (7), pp. 547–548.

Whitehead, Margaret; David Taylor-Robinson és Ben Barr (2021). Poverty, health, and covid-19. *BMJ* 2021; 372 DOI: [doi: 10.1136/bmj.n376](https://doi.org/10.1136/bmj.n376)

Williams, Faith M. és Carle C. Zimmerman (1935). Studies of Family living in the United States and other countries: an analysis of material and method. United States Department of Agriculture, *Miscellaneous Publication*, No. 223. 4.

Zheng, Linlin; Dong, Yashi; Chen, Jineng; Yuyi Li, Wenzhuo Li és Su, Miaolian (2022). Impact of Crisis on Sustainable Business Model Innovation — The Role of Technology Innovation. *Sustainability*, 14, 11596. DOI: [10.3390/su141811596](https://doi.org/10.3390/su141811596)

Források

Cambridge English Dictionary (2021). <https://dictionary.cambridge.org/>

Erdély, Statisztikai adatlap, <http://statisztikak.erdelystat.ro/>
Erdély, Statisztikai adatlap, <http://statisztikak.erdelystat.ro/kategoria/elemzesek/2?p=2> (2024. március 05).

Romániai Staisztikai Hivatal adatbázisa, Bruttó Hazai Termék alakulása, <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

Magyarországi Statisztikai Hivatal adatbázisa, Statiszta adatbázis, Bruttó Hazai Termék régióként, <https://www.statista.com/statistics/1226972/romania-gdp-value-of-biggest-counties/>

Eurostat adatbázis, egy főre jutó GDP értéke, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TGS00005/default/table>

Eurostat adatbázis, egy főre jutó GDP, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TGS00005/default/table>

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_pc/default/table?lang=en&category=na10.nama10.nama_10_aux
Letöltés ideje: 2024. március 8.

Magyarország Alaptörvénye, elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

Románia Alkotmánya, elérhető a képviselőház honlapján: https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_1&par1=2

Romániai népszámlálási adatok, <https://www.recensam-antromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive/>

Romániai Stasztkai Hivatal publikációja: Coordinates of living standard in Romania, population income and consumption in 2023 (Életszínvonal koordináták mániában, lakossági jövedelem és fogyasztás 2023-ban). Elérés: <https://insse.ro/cms/ro/content/coordonate-ale-nivelului-de-trai-%C3%AEnrom%C3%A2nia-veniturile-%C5%9Fi-consumul>

populációi-2023 Letöltés ideje: 2024. november 12.

Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa, Népszámlálási adatok, <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/kiadvany/> Letöltés ideje: 2024. március 10.

Népszámlálási adatok 2022, <https://nepszamlalas2022.wsh.hu/eredmenyek/vizualizaciok/korosszetetel/> Letöltés ideje: 2024. március 10.

STATISTA adatbázis: Az Európában beadott COVID-19 vakcina adagok száma 2023. január 18-án, országok szerint (Number of COVID-19 vaccine doses administered in Europe as of January 18, 2023, by country), <https://www.statista.com/statistics/1196071/covid-19-vaccination-rate-in-europe-by-country/> Letöltés ideje: 2024. március 5.